

csolódtak a vendégek a fő gondolatokhoz. *M. L. Rodionov* (Moszkva) az összehasonlító pedagógiai speciális tanfolyamok és szemináriumok nevelő hatásának az elemzését választotta referátuma tárgyául. Mieszyslaw *Marczuk* (Lublin) az egyetem „adaptációs” és „rekonstrukciós” funkciójáról beszélt. Koljev *Pencso* tájékoztatást adott a Sumeni Tanárképző Főiskolán folyó személyiségformálás tartalmáról és módszereiről. *Kazisz Poskusz* (Vilnius) referátumában az egyetemi hallgatók tanulmányi és társadalmi aktivitásának összefüggését vizsgáló kutatásairól számolt be. *Tadeusz Wiloch* a hivatásra nevelés szempontjából elemezte a tanárképzés és a pedagógia kapcsolatát.

Joggal állíthatjuk: a tanácskozás segítséget adott ahhoz, hogy a személyiségformálás és a hivatásra nevelés ügye a pedagógusképzésben előre lépjen.

BALLÉR ENDRE

A PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGVONÁSAI 1870–1890 KÖZÖTTI TANÍTÓKÉPZŐS NEVELÉSTANOK TÜKRÉBEN

A pedagógusról vallott hazai felfogás történeti alakulásának fontos dokumentumai az elmúlt másfél évszázad alatt megjelent, s a pedagógusképző intézményekben használt neveléstanok. Sajnos, feltárásukra, feldolgozásukra és értékelésükre eddig még kísérlet sem történt.

A 19. század második felének magyar tanítóképzőiben több neves pedagógus rögzítette gondolatait tankönyvekben az oktatás és a nevelés főbb kérdéseiről. Közéjük tartozott *Környei János*, *Bárány Ignác*, *Emericzy Géza*, *Bihari Péter*, *Gyertyánffy István*, *Kiss Áron*, *Öreg János*, *Warga János* és *Molnár László*. Széles látókörű, művelt szakemberek, akik közül néhányat 1868-ban és 1869-ben Eötvös József nyugat-európai tanulmányútra küldött az ottani oktatási rendszerek tanulmányozására. Többen megfordultak neves egyetemeken: Gyertyánffy István Németországban, Emericzy Géza Németországban és Angliában, Bihari Péter Utrecht, Hollandia, Belgium és Svájc egyetemeken.

Nézeteik saját korukban haladók, korszerűek voltak, jól tükrözik a korabeli pedagógiai gyakorlat és elmélet fejlettségét. Nézeteikre különféle nyugati pedagógiai szerzők hatottak, ugyanakkor mindannyian hangsúlyozzák, hogy önálló műveket kívánnak létrehozni, ezzel is gyarapítani a fejlődő magyar pedagógiai szakirodalmat.

Tanulmányunkban a tanító személyiségének legjellemzőbb vonásait mutatjuk be a szerzők véleménye alapján. Szándékunk az, hogy megmutassuk nézeteikben azt, ami *a mai olvasó számára is megszívlelendő, elgondolkodtató*. Tanulságos lehet az is, hogy elődeink mennyire korszerű nézeteket vallottak ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban.

*

A szerzők műveiket népiskolai tanítók és tanítójelöltek számára készítették. Az oktatási folyamatban jelentős szerepet foglal el a tanító. Ezzel magyarázható, hogy az írók többsége – *Warga János*, *Környei János*, *Gyertyánffy István*, *Mennyey József*, *Kiss Áron*, *Molnár László*, *Bihari Péter* és *Emericzy Géza* – külön fejezetet szán ennek a témának: pl. *Warga János* „A tanítóra vonatkozó elvek”, valamint „Az oktatás inkább alanyi elvei”; *Mennyey József* „A tanítói eljárásra vonatkozó elvek”; *Gyertyánffy István* és *Környei János* „A tanító személyiségéhez kötött általános kellékekről”; *Bihari Péter* „Az oktatás követelményei a tanítót illetően” stb. *Bárány Ignác*, *Kiss Áron* és *Öreg János* nem foglalkozik külön fejezetben ezzel a kérdéssel. Véleményüket az oktatás általános elveivel kapcsolják, vagy könyveik bevezetőjében mondják el.

A pedagógus legjellemzőbb szükséges vonásainak felsorolása igen gazdag, változatos képet mutat.

A tanítói pálya *hivatás*, amelyhez nagy odaadás, kitartás szükséges, hangsúlyozzák a szerzők. Bihari Péter szerint a jó tanító belső elhivatottságot érez, amikor erre a pályára lép, önként és szívesen vállalja ezt a fáradságos munkát. Ezt az *önkéntességet* emeli ki Gyertyánffy István és Kiss Áron is, kiegészítve azzal, hogy a feladatot örömmel és lelkesedéssel vállalja. Ha nem így tenne, munkája eredménytelen maradna. A régi iskolamestereket említik meg ellenpéldaként, akik csak szűkségből és kényszerítve lettek tanítók. Diestewerger idézik, aki különösen hangsúlyozta a népiskola jelentőségét, fontosságát mint az iskolai oktatás alapját. A tanítót *büszkeség* tölti el munkája közben, de emellett *szerénység* is jellemzi, hiszen éreznie kell, milyen csekély a saját ereje a hatalmas embernevelő feladathoz képest.

Barány Ignác szerint akit nem a hivatásszeretet vonzott e pályára, az nem is láthatja el méltó módon feladatát. Környei János, Gyertyánffy István és Warga János a *felelősséget* és a pálya nagyszerűségét hangsúlyozza. Ha valaki nem érez belső elkötelezettséget, inkább ne legyen tanító. A munkát vagy lelkiismeretesen végzi, vagy eltávozik ebből az állásból. Környei János a pályára lépő egyéntől *tudatosságot* is kíván: „egy olyan tanítóra nézve, aki belső hivatás nélkül lép e pályára, aki tisztét minden előkészület nélkül véletlen találomra végzi, jobb volna, ha egy malomkő akasztatnék nyakába, s ő belefulladna a tengerbe ott, hol ez legmélyebb”.¹ Olvasóinak bemutatja a pálya nehézségei mellett a szépségeket is, hogy milyen egyszerű dolog embereket nevelni, tanítani. Ezt a nagyszerűséget akkor érzi igazán, ha tanítványaival találkozik, akik közül sokan neki köszönhették bodogulásukat.

A pedagógusnak rendkívül komoly feladatai, kötelezettségei vannak, amelyek közül kiemelkedik a *kellő szaktudás, a képzettség, a műveltség megszerzése, birtoklása*. A szerzők többsége leírja, hogy az igényes tanítónak folyamatosan kell képeznie magát. Ez az állandó *önképzés* azért fontos, mert haladnia kell a korrallal, s a tanítóképzők csak alapokat adnak a további munkához. Az elemi iskolában oktatott ismereteket valamennyi tanítónak tudnia kell. Ez alapvető követelmény. Botrányos volna – mondja Bihari Péter –, ha azt a keveset, amit tanít, nem tudná.

Ennél azonban többet követelnek a pedagógusoktól. Környei János a népiskolai törvényre hivatkozva azt kívánja, hogy a tanítók „mind elméletileg, mind gyakorlatilag képzett pedagógusok legyenek”.² Warga János szintén alapos tantárgyismeretet és módszertani jártasságot igényel a nevelőktől, de ezenkívül tudományos képzettséget is. Az általános műveltség ugyanis nem ad elegendő alapot ahhoz, hogy a tanító jól végezze el a munkáját, „... ezen túl alapos jártasságot kell az embert megismertető tudományokban, úm. az élet, lélek- és erkölcsstanban . . . a nevelés és oktatásban is alapos jártasságot kell szereznie” – hangsúlyozza Kiss Áron és Öreg János.³ Mennyei József is kiemeli a korszerű ismeretek szükségességét. A kellő felkészültség különösen ezen a pályán kötelező. A tanítónak meg kell különböztetnie a hamis és igazi ismereteket egymástól, s a szükséges ismereteket a feleslegektől is.

Gyertyánffy István *lelkiismeretes, tudatos, pontos munkát* kér a nevelőktől: „az ügyetlen és lelkiismeretlen tanító egész nemzedékek megölője . . . Más foglalkozásnál csak megjárja a próbálgatás . . . a gyermeki szellemen elkövetett kísérletezések az emberiség ellen való árulást képeznek”.⁴

A néptanítóval szemben felállított követelmények növekednek – írja Emericzy Géza „Aki tanító létére nem munkálkodik szakadatlanul önművelésén, úgy az általános műveltségre tartozó tudományokat, mint szaktudományait illetőleg, az a mi időnkben helyét meg nem állja.”⁵ A szerző felsorolja azokat a fontos anyagokat is, amelyeket feltétlenül ismernie kell a nevelőknek: tanügyi folyóiratok, a kézikönyvtár anyaga, országos rendeletek stb. Véleménye az, hogy csak az a tanító tud jól dolgozni, önállóan, szabadon gondolkodni, aki nap mint nap örömmel végzi munkáját, készül a feladatokra. Molnár László az ember alapvető kötelességének tartja a tanulást, mert „aki előre nem halad, az hátra marad, . . . de különösen a tanítónevelő legyen áthatva azon érzelemtől, hogy élete

¹ Környei János: A tanító az iskolában. Pest, 1870. Bevezető

² Környei János: A tanító az iskolában. Pest, 1870. 13.

³ Kiss Áron és Öreg János: Nevelés és oktatásban. Pest, 1875. 9–10.

⁴ Gyertyánffy István: Tanító az iskolában. Bp. 1887. 1.

⁵ Emericzy Géza: Népiskolai tanításban. Bp. 1883. 212.

minden napját lelkiismeretesen felhasználja tökélyesedésére”.⁶ Ez folyamatos képzést, a tantárgyak alapos ismeretét, a neveléstörténet, a szakirodalom és a szaklapok tanulmányozását feltételezi.

Kiss Áron és Öreg János a tanító tájékozottságát a *tekintély* problémája felől közelíti meg. Úgy látják, hogy „a tanítónak az ad valódi tekintélyt, ha őt minden téren kiválóan ismerik tanítványai”.⁷ Gyertyánffy István és Kiss Áron foglalkoznak azzal is, hogy a tanítók többsége falun tölti be hivatását. A falusi környezet, a falusi iskolák pedig nagyobb felkészültséget igényelnek a pedagógusoktól. Itt egyedül van, munkáját maga végzi, segísége nem számíthat.

A tanító *nemcsak tanít, hanem nevel is*. Az oktatásnak nevelő hatásúnak kell lennie, figyelmeztet Környei János és Gyertyánffy István. Bihari Péter és Warga János szintén az oktatás és a nevelés összehangolására szólít fel. A kettőt csak mesterségesen lehet elválasztani egymástól. Bárány Ignác szerint a nevelés és az oktatás összehangolásának megteremtése a tanító és a népiskola feladata. Ezt a gondolatot legteljesebben Kiss Áron és Öreg János, valamint Gyertyánffy István és Kiss Áron fogalmazza meg. *A tanító munkája nem ér véget az ismeretek megtanításával*. A népiskolai tanító legjellemzőbb tulajdonsága, hogy „nevelő, pedagógus, nemcsak tanító vagy pusztán óraadó” – írja Gyertyánffy István és Kiss Áron.⁸ A tanító nagy felelősségére hivatkoznak, akikre a szülők „rábízzák” gyermekeiket, megvárják tőle azoknak nemcsak szellemi kiképzését, de azt is, hogy . . . a gyermekek fizikai s erkölcsi életére felügyeljen”.⁹

Az oktatás sikerének is fontos feltétele a nevelés, amely nemcsak ismereteket ad, hanem jellemet is alakít – mondja Kiss Áron és Öreg János. Molnár László, Emericzy Géza és Mennyey József nem foglalkozik külön ezzel a problémával, de megjegyzéseikből az következik, hogy természetesnek tartják az oktatás és a nevelés összekapcsolását. Molnár László a nevelő és oktatómunka összetartozását azzal is kifejezi, hogy a pedagógust „tanítónevelőnek” nevezi. A tanítás során soha nem szabad elfelejtenie, hogy célja a gyermekek emberré nevelése.

A tankönyvírók többsége külön részfejezetben foglalkozik a tanító személyiségével. Ennek ellenére mégis csak néhányan – Környei János, Gyertyánffy István, Bihari Péter, Kiss Áron és Öreg János – mutatnak rá, hogy a nevelő olyan *modell*, akit a gyermek követ, utánoz. „A nevelőnek szavai mellett főként példája vonz” – mondja Kiss Áron és Öreg János.⁹ A tanító olyan személyiség, akire fel kell néznie a növendéknek. Csak akkor hihető, amit mond, ha tettei a szavakat nem cáfolják meg. Ezzel a problémával különösen Környei János és Gyertyánffy István foglalkozik részletesen.

Környei János felismeri, hogy a tanító nemcsak tudásával hat a tanulóakra, hiszen minden tette, eljárása felkelti a gyermek figyelmét, érdeklődését. Szemléletesen írja le, hogy mit jelent a tanító példaadása: „ . . . példája bámulatos hatalmat gyakorol a tanítványokra . . . Milyen a tanító, olyan a tanítványa, milyen a forrás, olyan a patak, milyen a minta, olyan a másolat”.¹⁰ Az iskola nevelőintézmény is – mondja Gyertyánffy István. Ezért „a tanító mindazon erényekben, melyekre tanítványait nevelnie kellene, mindenkor és mindenütt példaképpül szolgáljon . . . Legyen ő a gyermekek mintaképe, minta szabálya”.¹¹

A tanító csak akkor tudja feladatát kellő mértékben ellátni, ha *munkáját pontossággal, tudatossággal és lelkiismeretességgel* jellemzi.

Környei János, Gyertyánffy István, Warga János, Bihari Péter, Emericzy Géza, Kiss Áron és Öreg János ezeket a személyiségjegyeket rendkívül fontosnak tartják. Kiss Áron és Öreg János érvelésének kiindulópontja azt, hogy a nevelő tekintély a gyermek előtt. Valódi tekintélye azonban csak akkor lesz, „ha őt minden téren kiválóan ismerik tanítványai. Igyekezzni fog ezért alapos műveltsége, minden eljárásában feltüntetett igazságossága . . . által is hatni növendékeire”.¹² A nevelő munkáját ezenkívül

⁶ Molnár László: A tanítás tankönyve. Bp. 1881. 135.

⁷ Kiss Áron és Öreg János: Nevelés és oktatásban. Pest, 1875. 10.

⁸ Uo. 33.

⁹ Uo. 10.

¹⁰ Környei János: A tanító az iskolában. Pest 1870. 6.

¹¹ Gyertyánffy István: Tanító az iskolában. Bp. 1887. 2.

¹² Kiss Áron és Öreg János: Nevelés és oktatásban. Pest, 1875. 10.

nagy gondosság és pontosság jellemezze. Véleményüket hétköznapi példák felsorolásával támasztják alá, például a nevelő mindig rendszeresen készül; az iskolában semmiféle más dologgal nem foglalkozik, mint az oktatás stb.

Környei János a lelkiismeretes felkészülést emeli ki. A tanító a legjobb tankönyveket használja fel, tapasztalatait pedig jegyezze fel, írja le. A tudatosság csak lelkiismeretes, alapos munka eredménye lehet, a kettő tehát szoros kapcsolatban van egymással. A lelkiismeretes tanítótól mindenki elvárja – fejti ki véleményét részletesen Bihari Péter –, hogy már a tanév elején számot vessen feladataival. Tervet készít, tehát a tanítási anyagot nem bízta a véletlenre. A céltudatosság megmutatkozik a tanítási órákon is – írja Gyertyánffy István és Kiss Áron –, ahol „a cél kijelölése azért is fontos, mert ha ez nem történik meg, a gyermek lelke mélyében nem fog együtt dolgozhatni a tanítóval, legfeljebb csak várakozása költetik fel az érdekes rébusz iránt, mely majd az óra végén fog kiszülni”.¹³

A tanító úgy tanítson, hogy *keltse fel a gyermekek érdeklődését*. Ezt az igényt a szerzők többsége megfogalmazza. Arra is rámutatnak, hogy csak az a nevelő tud érdeklődést kiváltani a gyermekekből, akit magát is érdeklí a tanított tantárgy. „*Unalmasnak lenni a tanítás legnagyobb bűne*” – idézi Emericzy Géza Herbartot.¹⁴ Kiss Áron és Öreg János a tanítókat önvizsgálatra szólítja fel: kutassák a tanulók figyelmetlenségének okait, de a hibát ne azokban, hanem magukban keressék, s meg is fogják azt találni.

Gyertyánffy István szerint ha a tanító unalmas, akkor valószínű, hogy nem kedveli a tantárgyat, az nem érdekli igazán. Mennyey József az előző szerzőknél részletesebben elemzi a problémát. A gyermek természetéből indul ki. A tanuló az iskolában „nem örömet tűri tevékenységének korlátozását, ez pedig a tanítással elváhatatlanul együtt járván, annál könnyebben idéz benne ellenszegülést és kedvetlenséget elő”.¹⁵

Az érdeklődést a nevelő különféle módon érheti el, pl. a szemléltetéssel, saját beszédével is. Gyertyánffy István, Warga János és Környei János szól a pedagógus élénk, érdekes előadásának fontosságáról is. A nevelő ne akadozzon, miközben beszél, ne tanítson unalmasan és bágyadtan – írja Emericzy Géza.

A hivatásszeretet és a *gyermekszeretet* szoros kapcsolatban áll egymással, mégis csak néhány tankönyvről jelentkezik a gyermek szeretének szükségessége: Warga János, Gyertyánffy István és Kiss Áron, valamint Öreg János műveiben. Kiss Áron és Öreg János röviden vázolja a pedagógus pálya nehézségeit, ahol sok bajt, de kevés örömet talál a nevelő. Ezt sok anyagi nehézség, valamint a szülők és a gyermekek sokszor tapasztalható hálátlansága súlyosbítja. Akit azonban „nem lelkesít a gyermekek olyan szerete, mely minden örömét a mindennél nemesebb emberi lélek eszményi kialakításában találja: annak jobb, ha e tövisekkel rakott, de azért a hivatottak előtt vonzó pályát valami más hasznosabbal, gyönyörűséggel cseréli fel”.¹⁶

A *gyermekszeretet* mellett azt is kívánják, hogy a nevelő legyen képes arra, hogy beleképzelje magát a gyermek helyzetébe. Gyertyánffy István és Kiss Áron könyvében kívül ezt csak Warga János tankönyvében találhatjuk meg: „Tegyük magunkat növendékünk helyzetébe . . . ne kívánjunk többet, mint lehet.”¹⁷ Gyertyánffy István Pestalozzira hivatkozik, akinek példáját minden pedagógus követheti.

Warga János és Mennyey József *elítéli a rideg bánásmódot*. Különösen az előbbi szerző szól élesen az ilyen típusú tanítóról: „A hideg, a csak jogokra támaszkodó, csak jogokat követelő . . . valódi zsarnoka az iskolának, s alatta a tanítványok . . . a tanulásban nem haladnak.”¹⁸

A tanítójelöltet hivatás- és *gyermekszeretet* vonzza a pályára. Minden gyermeket egyaránt szeretnie kell, *mindegyikkel egyformán kell a tanítás során foglalkozni*. Erre hívja fel a figyelmet a szerzők egy

¹³ Gyertyánffy István–Kiss Áron: A népiskola módszertana. Bp. 1882. 13.

¹⁴ Emericzy Géza: Népiskolai tanítástan Bp. 1883. 222.

¹⁵ Mennyey József: Nevelés és tanítástan. Pest, 1875. 188.

¹⁶ Kiss Áron és Öreg János: Nevelés és oktatástan. Pest, 1875. 11.

¹⁷ Warga János: Nevelés és oktatástan alapvonalai. Pest, 1871. 77.

¹⁸ Uo. 87.

része – Mennyei József, Molnár László, Warga János, Gyertyánffy István, Kiss Áron és Környei János. Warga János, szerint a nevelő egyformán becsüljön minden tanulót.

Molnár László a tanulást minden ember jogának tartja. Ezt a jogot tiszteletben kell tartani, gyakorlását elő kell segíteni, mivel az állam jólétének alapja is ez. A felsőbb osztályok jólétét nem lehet növelni az alsó osztályok rovására. Különösen a népiskolai tanítónak kell ügyelnie arra, hogy az iskolában kevésbé tehetséges és tehetséges tanulók is vannak. A haladás ütemét a közepes képességű gyermekek határozzák meg, tehát a jobb képességűek kedvéért ne haladjon gyorsabban.

Gyertyánffy István, Környei János és Bárány Ignác szintén figyelmeztet arra, hogy a nevelők ne csak a jó tanulókkal foglalkozzanak. Az osztály munkáját nem a tehetséges tanulók feleleteiből ítélik meg. A jó nevelő nem egy-két gyermeket, hanem mindenkit tanít

A tanító figyelme terjedjen ki valamennyi tanulóra – írják a szerzők. Emellett megkívánják azt is, hogy ismerje jól a gyermeket, s vegye figyelembe az egyéni sajátosságokat is. A tanulók megismerését a lélektani ismeretek teszik lehetővé. Ezen ismeretek jelentőségét valamennyi tankönyvíró felismeri. Gyertyánffy István és Kiss Áron véleménye az, hogy „az oktatás kövesse a gyermeki szellem fejlődésmenetét”.¹⁹ A tanítónak tudnia kell, hogy mikor mit taníthat a gyermekeknek.

Emericzy Géza Comeniust, Rousseaut, Pestalozzit említi meg, majd Diesterweget idézi véleménye alátámasztására: „Tanításod úgy a tanalany [a növendék], mint a tantárgy természetének megfelelő legyen.”²⁰ Mennyei József szintén Diesterweg szavaival teszi nyomatékosabbá mondanivalóját. Bihari Péter „természetszerűséget” kíván a nevelőktől, tehát figyelniük, ismerniük kell a gyermek lelki állapotát, hogy ahhoz tudjanak alkalmazkodni.

Valamennyi szerző nagy jelentőséget tulajdonít a tanító „*modorának*”, sajátos tanítási módjának. Bihari Péter különösen fontosnak tekinti: „Bátran mondhatjuk, hogy az oktatás sikere mindenekfelett az oktató egyéniségétől, vagy a miben az egyéniség kifejleszti magát, a modortól függ.”²¹

A tanításban tükröződnie kell a nevelő egyéni felfogásának – mondja Környei János és Gyertyánffy István. Néhányan – Emericzy Géza, Bárány Ignác, Molnár László és Mennyei József – külön részfejezetben foglalkoznak ezzel a kérdéssel, míg Gyertyánffy István és Kiss Áron, Öreg János, Warga János csak érinti a problémát.

A tanítás modora, a tanítás hagulata nem egyenlő a nevelő hanghordozásával, beszédmódjával. „Tanmodor alatt azon sajátos módot értjük, mellyel a tanító a tanításnak elveit és szabályait tényleg alkalmazza . . . a tanmodort saját egyéniségünk alkotja” – írja Bárány Ignác.²² A tanító magatartása befolyásolja a gyermeket. Ezért legyen természetes, ne túlzottan vidám, de túlságosan merev sem. A megfelelő modor kialakítása, megtalálása nehéz feladatot jelent a tanítónak, ugyanis ezt nem lehet könyvekből elsajátítani. Mindig figyelje környezetét, tanítótársait, mert tőlük tanulhat sokat. Amit jónak lát, azt vegye át.

A tanítói tevékenység fontos részének tekintik a szerzők a *fegyelmezést*. Ezzel magyarázható, hogy többségük a tankönyvek általános tanítástannal foglalkozó részén belül tárgyalják a jutalmazás és a büntetés kérdését is: Molnár László, Bárány Ignác, Bihari Péter, Gyertyánffy István és Kiss Áron.

Molnár László figyelmezteti egyedül az olvasót arra, hogy a helyes fegyelmezés alapjait az oktatás általános elvei határozzák meg. A gyermek sajátosságait, egyéniségét mindig vegye figyelembe a nevelő. Ne parancsoljon rendőrhöz hasonlóan, s ne jutalmazzon anyagiakkal. Bárány Ignác a többi szerzőnél mélyebben, részletesebben foglalkozik a jutalmazással és a büntetéssel. Felsorolja változatait, fokozatait.

Bihari Péter Bárány Ignáchoz hasonlóan a testi fenytés változatait is bemutatja. Az utolsó fokozat a vesszővel való verés. Mindketten csak végső esetben tartják megengedhetőnek, akkor, amikor a nevelő már nem tud másként fegyelmezni. E részletes tárgyalás bizonyára azért volt fontos, mivel a korabeli iskolákban nem lehetett ritka jelenség a testi fenytés. Az írók feltehetően korlátok közé kívánták szorítani, a túlzásokat elkerülni. Bihari Péter különbséget tesz a fiúk és a lányok testi fenytése között, ugyanis a lányoknál soha sem tartja helyesnek az alkalmazását.

¹⁹ Gyertyánffy István–Kiss Áron: A népiskola módszertana. Bp. 1882. 20.

²⁰ Emericzy Géza: Népiskolai tanítástan. Bp. 1883. 215.

²¹ Bihari Péter: Népiskolai oktatástan. Bp. 1886. 33.

²² Bárány Ignác: Tanítók könyve. Pest. 1871. 117.

Gyertyánffy István és Kiss Áron Comeniust idézi, aki az oktatást tartotta a legjobb fegyelmezési eszköznek. Felsorolják Diesterweg fegyelmezési elveit, s egyet értenek vele abban, hogy nem helyesek a mesterséges fegyelmezési eszközök. A szerzők mérsékeltségre intenek. A testi büntetéssel kapcsolatban „oda kell törekedni, hogy az iskolában teljesen feleslegessé váljanak”.²³ A tanítótól megkövetelik, hogy ne töltsék ki haragjukat, bosszújukat a gyermekeken.

Jól látható: a tanító tulajdonságaival kapcsolatban a szerzők elsősorban a *hivatás-szeretetet és az elkötelezettséget* hangsúlyozzák. Nehéz ez a pálya, de megvannak a sajátos szépségei. Több szerző felismeri az *önképzés* szükségességét. Az általános műveltség nem elegendő, kellő szaktudással kell párosulnia. A tanítóképzők csak alapképzést adnak. A kor igényei határozzák meg az önképzés szintjét. Néhány szerző úgy látja, hogy különösen a falura kerülő tanítónak kell magas szintű tudással rendelkeznie.

A jó tanító *nevelő is* egyben. Több író rámutat arra, hogy a tanító *modell* a gyermekek előtt. A pedagógus tevékenységét *pontosság, lelkiismeretesség és tudatosság* jellemezze. A szerzők többsége fogalmazza meg ezeket az igényeket. Találkozunk azzal a kívánsággal is, hogy a nevelő mutasson igaz, valódi érdeklődést munkája iránt. Ez a lelkesedés magával ragadja a tanulókat is.

Az igazi nevelő munkáját a hivatástudat mellett mély gyermekszeretet jellemzi.

Néhányan elítélik azt a nevelőt, aki hidegen, ridegen bánik tanítványaival. A tanító miközben minden gyermekkel egyaránt foglalkozik, legyen tekintettel az egyéni tulajdonságokra is. Valamennyi tankönyvíró felismeri a lélektani ismeretek szükségességét, amelyek lehetővé teszik a megfelelő bánásmód kialakítását.

A tanítót jól jellemzi fegyelmezési eljárása. Több szerző kitér erre a problémakörre. A testi fenytést néhányan különösen részletesen elemzik. De csak egyetlen szerzőnél található meg az az előremutató, lényeges gondolat, hogy a testi fenytést száműzni kellene az iskolából.

MÜLLERNÉ SERES ÁGOTA

A TANÓRÁN KÍVÜLI NEVELŐMUNKA KÉRDÉSEI

A rostocki egyetem pedagógiai kutatásairól*

A rostocki Wilhelm Pieck Egyetem Pedagógiai és Pszichológiai Szekciója közel húsz éve következetes kutatómunkát folytat az iskolai nevelőmunka egyik sajátos problémakörének, a tanórán kívüli, oktatáson kívüli tevékenységek pedagógiai kérdéseinek terén. A szekció, amely a felsőoktatási feladatok ellátása mellett egyben jól szervezett, széles körű iskolai kapcsolatokkal rendelkező tudományos kutató-egységet is képvisel, kitartó munkával gyűjti és összegzi a témát érintő eredményeket és tapasztalatokat.

²³ Gyertyánffy István–Kiss Áron: A népiskola módszertana. Bp. 1882. 32.

*Az 1979. október 30 – november 2-án tartott nemzetközi konferencia alkalmából.